

УДК 330.341.2

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V10\(2018\)-01](https://doi.org/10.31521/modecon.V10(2018)-01)

Білокінна І. Д., аспірантка, асистент кафедри аудиту та державного контролю, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця, Україна

ORCID ID: 0000-0001-5816-1067

e-mail: i.bilokinna@gmail.com

Саморегулівні організації у розвитку аграрного сектору на засадах «зеленої економіки»

Анотація. Доведено потребу розвитку аграрного сектору України на засадах «зеленої економіки». Зазначено різні визначення поняття «саморегулівна організація», які існують в сучасній літературі. Проаналізовано нормативно-правову базу існування саморегулівних організацій у нашій державі. Зазначено ті закони, у яких визначено деякі питання саморегулювання та які регулюють певну галузь або вид діяльності. Доведено необхідність прийняття окремого нормативно-правового документа, який би регулював діяльність усіх саморегулівних організацій та став основою для створення ефективного інституту саморегулювання. Зазначено, що функції саморегулівних організацій в аграрній сфері, в тій чи іншій мірі, виконують галузеві асоціації та громадські організації. Досліджено загальну кількість галузевих асоціацій та громадських організацій станом на 2017 рік, а також їх спеціальне спрямування.

Ключові слова: «зелена економіка»; саморегулівні організації; аграрний сектор; інститут; галузеві асоціації; громадські організації.

Bilokinna Iona, Post-graduate, Assistant Lecturer of the Department of Audit and State Control, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia, Ukraine

Self-regulatory organizations in the development of the agricultural sector in the basis of the “green economy”

Abstract. Introduction. The current mode of management has a negative impact on the environment and gradually destroys Ukrainian black earths. Awareness of this kind of negative consequences has prompted the need for changing the way of farming. Taking into account the processes of European integration, changes began to take place in the direction of the “green economy”. In the process of transforming the economy on the “green economy” principles, an important role is played not only by the state, but also by self-regulatory organizations.

Purpose. The purpose of this article is to study the role of self-regulatory organizations in the development of the Ukrainian agrarian sector on the basis of the “green economy”.

Results. The agrarian sector of the economy is the basis for the development of a “green economy” both in the whole world and also in Ukraine. Because this sector not only provides the population with food, but also is a raw material base for the production of renewable energy sources.

The Strategy for the Development of the Agricultural Sector during the period up to 2020 states that one of the main problems of the agrarian sector development of the economy is insufficient efficiency of self-organization and self-regulation of the agricultural market, complexity in the development of agricultural commodity producers consolidated position to protect their interests. The first step towards the development of the self-regulation institute in the agricultural sector was the draft Law of Ukraine “On the basics of self-regulation in the agrarian sector at the Ukrainian economy”. Industry associations and public organizations operate in the territory of our state, while fulfilling their functions, to a certain extent carry out the role of self-regulatory organizations, but without official status.

Conclusions. Thus, we can say that self-regulatory organizations are very important for improving the control and management of the country's agrarian sector. But for this state it is necessary to create the appropriate institutional support that would stimulate the creation of such organizations. Self-regulatory organizations play an important role in adopting transparent and fair government decisions, including in the agrarian sector. Therefore, for the effective transition of the agrarian sector to the principles of the “green economy” and the establishment of relations between the state and business, the institute of self-regulation in Ukraine needs to be improved.

Keywords: “Green economy”; self-regulatory organizations; agrarian sector; institute; industry associations; public organizations.

JEL Classification: L 51; O 13; Q 10; Q 18.

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки завжди був однією із найважливіших галузей української економіки. Це пов'язано з тим, що на території нашої держави знаходяться родючі чорноземи, які є надзвичайно цінними для вирощування сільськогосподарських культур. Проте з часів незалежності технології вирощування змінювалися, що пов'язано з розвитком науки у світі. Сільськогосподарські виробники почали використовувати різні штучні добрива, генномодифіковане насіння, ігнорування сівозмін тощо. Такий спосіб господарювання достатньо примножує прибутки, але одночасно здійснює негативний вплив на навколишнє середовище та поступово знищує наші чорноземи.

Усвідомлення такого роду негативних наслідків спонукало потребу у зміні способу ведення господарства. Враховуючи процеси євроінтеграції зміни почали відбуватись у напрямі «зеленої економіки». У процесі трансформації економіки за принципами «зеленої економіки» важливу роль відіграє держава, яка виконує функції контролю та регулювання. Проте як показує практика закордонних країн, не менш важливими для розвитку будь-якого сектору, в тому числі й аграрного, є саморегульвні організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням теоретичних та практичних аспектів саморегульвних організацій в аграрному секторі займалися Т. Лужанська [9], О. Батигіна [10], О. Ходаківська [11], Ю. Лупенко [13], М. Малік [13], О. Ковальова [14], О. Гончаренко [15] тощо. Проблеми розвитку аграрного сектору на засадах «зеленої економіки» досліджували О. Ходаківська [12], О. Шпикуляк [12], О. Супрун [12], О. Гура [2], Т. Гуцан [2], О. Чмир [3], Н. Захаркевич [3], Л. Мельник [16] та інші. Значний вклад в дослідження розвитку сучасного аграрного сектору з точки зору інституційного аспекту здійснили О. Шпикуляк [17; 18], О. Прутська [17] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблеми створення і функціонування саморегульвних організацій та проблеми формування «зеленої економіки» в аграрній сфері економіки нашої держави досліджувалися окремо, тому в даній статті ми пропонуємо об'єднати дві проблематики дослідження в єдину і розглянути, яку роль саморегульвні організації відіграють у розвитку аграрного сектору на засадах «зеленої економіки».

Формулювання цілей дослідження. Мета даної статті полягає у дослідженні ролі саморегульвних організацій у розвитку аграрного сектору України на засадах «зеленої економіки».

Вклад основного матеріалу дослідження. Україна володіє значними світовими запасами чорнозему, рекреаційними ресурсами, сприятливими кліматичними умовами та посідає одне з перших місць у Європі за запасами основних видів корисних копалин з розрахунку на душу населення. Проте наша держава

належить до енергодефіцитних країн, покриваючи свої потреби приблизно на 60%, більшість технологій, що використовуються, є енерговитратними, забруднюють повітря, воду і ґрунт, продукція є найбільш енерго- та сировинноємною у світі, а ресурсозбереження не є пріоритетним напрямом економічного зростання країни [2, с. 45].

Значна частина загальновідомих визначень ув'язує «зелену» економіку з соціальною справедливістю, зниженням негативного впливу на навколишнє природне середовище та підвищенням ефективності використання природних ресурсів [3].

Вітчизняні вчені під «зеленою» економікою розуміють систему відносин, що охоплюють виробництво, розподіл, обмін та споживання, які будуються на засадах екологоорієнтованої діяльності, підтримують збереження та відновлення навколишнього природного середовища і забезпечують мінімальний негативний вплив на нього шляхом розвитку «зелених» секторів економіки і скорочення «коричневих», створення «зелених» робочих місць та виробництва «зелених» товарів і послуг [3, с. 56].

Саме аграрний сектор економіки є основою для розвитку «зеленої економіки» як у світі загалом, так і в Україні. Оскільки даний сектор не лише забезпечує населення харчовими продуктами, а також є сировинною базою для виготовлення відновлювальних джерел енергії.

У Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року зазначено, що основними проблемами розвитку аграрного сектору економіки є:

- нерівномірність розвитку різних форм господарювання з одночасним послабленням позицій середніх сільськогосподарських товаровиробників внаслідок створення для різних за розмірами та соціальним навантаженням сільськогосподарських товаровиробників формально однакових, але не рівних умов господарювання;

- відсутність мотивації до кооперації та укрупнення дрібних сільськогосподарських товаровиробників у межах сільських громад, ослаблення економічного підґрунтя розвитку сільських громад;

- нестабільність конкурентних позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках внаслідок не завершення процесів адаптації до європейських вимог щодо якості та безпечності харчових продуктів;

- низькі темпи техніко-технологічного оновлення виробництва;

- наявність ризиків збільшення виробничих витрат внаслідок зростання рівня зношеності техніки, переважання використання застарілих технологій, збільшення вартості невідновлюваних природних ресурсів у структурі собівартості виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції;

– втрати такої продукції внаслідок недосконалості системи логістики її зберігання та інфраструктури аграрного ринку в цілому;

– відсутність у сільськогосподарських товаровиробників мотивації до дотримання агроекологічних вимог;

– обмежена місткість внутрішнього ринку споживання сільськогосподарської продукції, що обумовлена низькою платоспроможністю населення;

– недостатня ефективність самоорганізації та саморегулювання ринку сільськогосподарської продукції, складність у виробленні сільськогосподарськими товаровиробниками консолідованої позиції щодо захисту своїх інтересів;

– непоінформованість значної частини сільськогосподарських товаровиробників про кон'юнктуру ринків та умови ведення бізнесу в галузі;

– незавершеність земельної реформи [1].

На державному рівні визначено, що однією з основних проблем аграрного сектору є недостатнє його саморегулювання. Це означає, що існує потреба у створенні механізму регулювання аграрного сектору. Основна суть цього механізму полягає у створенні системи об'єднань, які виконують певні делеговані державою функції, розробляють та приймають галузеві виробничі стандарти, здійснюють внутрішній контроль, вирішують спори між учасниками ринку. Наприклад, в США успішно діють галузеві саморегулювальні організації виробників кукурудзи та свинарів. Основні переваги саморегулювання – оперативність прийняття рішень, наближеність регулювання до виробника, зменшення корупційних ризиків [4].

Очевидна перевага саморегуляції – це те, що приватні організації часто мають набагато більше ресурсів і можливостей для виконання регуляторних завдань, ніж уряди [19, с. 14].

На даному етапі розвитку в Україні немає єдиного нормативного документа щодо розвитку саморегулювальних організацій. Деякі питання саморегулювання зазначені в окремих законах, які регулюють певну галузь або вид діяльності. Щодо сільського господарства та управління землями, то можливість запровадження саморегулювальних організацій передбачена лише у трьох спеціальних законах. Ці закони («Про оптові ринки сільськогосподарської продукції», «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» «Про землеустрій») регулюють діяльність оптових ринків сільськогосподарської продукції, сільськогосподарської дорадчої діяльності та сфери землеустрою [8].

Першим кроком на шляху до розвитку інституту саморегулювання в аграрному секторі став проект закону України «Про основи саморегулювання в аграрному секторі економіки України». Відповідно до цього документу саморегулювання – форма

регулювання в аграрному секторі економіки, яка здійснюється шляхом надання статусу саморегулювальної організації об'єднанням суб'єктів господарської або професійної діяльності як носіїв управлінських повноважень щодо ініціативного та самостійного регулювання ринків сільськогосподарської продукції та продовольства, сфер професійної діяльності [5]. Поняття «саморегулювальна організація» (СРО) трактується як юридична особа, яка є добровільним об'єднанням суб'єктів господарської або професійної діяльності, визнана державою в особі центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну аграрну політику [5].

Ще одним важливим кроком було схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року. Згідно з цією концепцією одним з основних способів розв'язання проблем аграрного сектору є стимулювання створення та функціонування об'єднань виробників сільськогосподарської продукції, зокрема через делегування повноважень саморегулювальним організаціям в агропромисловому комплексі [6].

На сьогодні відсутнє належне інституціональне забезпечення для розвитку та нормального функціонування інституту саморегулювання. Офіційно визнано в Україні лише 24 саморегулювальні організації, що провадять діяльність у шести сферах, зокрема, вісім саморегулювальних організацій з оцінювальною діяльністю, в тому числі з оцінки земель, дві – із землеустрою, п'ять – з діяльності арбітражних керуючих, чотири – з архітектурної діяльності, п'ять – з професійної діяльності на ринку цінних паперів [7].

Відповідно до закону України «Про громадські об'єднання» та статті 120 Господарського Кодексу України діють галузеві асоціації та громадські організації на території нашої держави. Саме вони, виконуючи свої функції, певною мірою виконують роль саморегулювальних організацій, але наразі без офіційного статусу. В аграрній сфері України у 2017 р. існувало 92 галузевих асоціацій та громадських організацій, а саме:

1) 30 вертикальних галузевих асоціацій, члени яких займаються безпосередньо виробництвом того чи іншого виду сільськогосподарської продукції (Спілка молочних підприємств України, Українська Зернова Асоціація, Національна асоціація цукровиків України «Укрцукор» тощо);

2) 20 горизонтальних асоціацій, діяльність яких не фокусується на окремому виді сільськогосподарської продукції («Українська аграрна конфедерація», Громадська спілка «Аграрний союз України», Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу» тощо);

3) 8 професійних об'єднань у переробних галузях (Національна асоціація виробників дитячого харчування, молочноконсервної та сокової продукції «Укрконсервмолоко», Національна асоціація

виробників м'яса та м'ясопродуктів України «Укрм'ясо»);

4) 11 професійних об'єднань у сфері послуг та ресурсного забезпечення сільського господарства (Громадська спілка «Українська асоціація виробників і дистриб'юторів ветеринарних препаратів та кормових добавок» тощо);

5) 9 громадських об'єднань, чия діяльність спрямована на сільський розвиток (Громадська

організація «Інститут сільського розвитку», Громадська організація «Центр розвитку села» тощо);

6) 12 асоціацій професійної діяльності фізичних осіб в аграрній сфері (Професійна спілка працівників агропромислового комплексу України, Громадська організація «Всеукраїнський конгрес вчених економістів-аграрників» тощо);

7) 2 асоціації кредитних спілок (Всеукраїнська асоціація кредитних спілок, Національна асоціація кредитних спілок України) (рис.1).

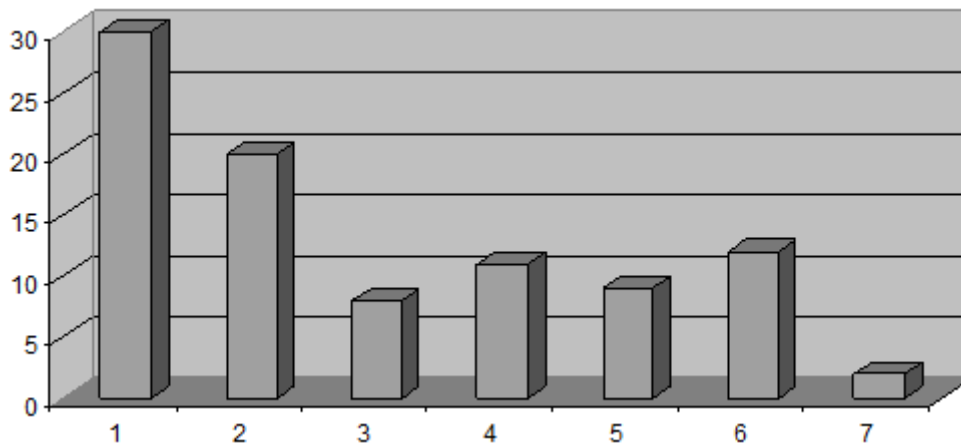

Рисунок 1 – Кількість галузевих асоціацій та громадських організацій в аграрному секторі України, 2017 р.

Джерело: сформовано автором на основі [8]

Наразі існує необхідність у створенні відповідних інституцій, котрі спонукають до збільшення кількості саморегульованих організацій, збільшать їх значущість для розвитку бізнесу та скоординують їхню роботу. На даному етапі розвитку аграрного сектору особливу увагу необхідно приділити «зеленим інституціям», оскільки за допомогою них збільшиться кількість саморегульованих організацій, яким держава зможе делегувати значну частину своїх функцій контролю та регулювання розвитку аграрного сектору на засадах «зеленої економіки» і їх статус буде визнано на державному рівні.

Основними громадськими організаціями в Україні, діяльність яких спрямована на розвиток аграрного сектору на засадах «зеленої економіки», є Федерація органічного руху України, Громадська спілка «Органічна Україна», Громадська спілка «Біоенергетична асоціація України» тощо.

Участь саморегульованих організацій у трансформації аграрної політики та посилення їхньої ролі у регулюванні ринку дадуть змогу прозоро і справедливо діяти під час прийняття державних рішень в аграрному секторі.

Розвиток аграрного сектору за принципами «зеленої економіки» потребує створення і трансформації значної кількості як формальних, так і

неформальних інституцій. Державі важко самостійно налагоджувати контакт із суб'єктами господарювання, тому саморегульовані організації стають зв'язком між державою та бізнесом. Вони здатні допомогти державі прискорити процес переходу аграрного сектору економіки на засади «зеленої економіки».

Оскільки «зелена економіка» об'єднує три складові, а саме економічне зростання, екологічну безпеку та соціальну справедливість, то саморегульовані організації повинні бути створені не лише для налагодження економічних відносин, а також для захисту навколишнього середовища та прав сільськогосподарських виробників.

Висновки. Таким чином, саморегульовані організації є досить важливими для вдосконалення контролю та управління в аграрному секторі країни, але для цього державі потрібно створити відповідне інституціональне забезпечення, яке б стимулювало до створення таких організацій. Саморегульовані організації відіграють значну роль у прийнятті прозорих та справедливих державних рішень, в тому числі в аграрному секторі. Отже, для ефективного розвитку аграрного сектору на засадах «зеленої економіки» та налагодження відносин між державою і бізнесом потрібно вдосконалити інститут саморегулювання в Україні.

Література:

1. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : розпорядження №806-р від 17.10.2013 р. [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>.
2. Гура О. А. Зелена економіка: сутність, чинники та перспективи розвитку в Україні / О. А. Гура, Т. Г. Гуцан // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Економіка». – 2017. – Вип. 17. – С. 42-52.
3. Чмир О. С. «Зелена» економіка: сутність, цілі та базові принципи / О. С. Чмир, Н. П. Захаркевич // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – №3 (33). – С. 54-62.
4. Саморегулювання аграрної галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/vWfpcP>.
5. Про основи саморегулювання в аграрному секторі економіки України : проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/17634>.
6. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року : розпорядження від 30 грудня 2015 р. № 1437-р [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1437-2015-%D1%80/para9#n9>.
7. Концепція реформування інституту саморегулювання в Україні : розпорядження від 10.05.2018 р. № 308-р [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/308-2018-%D1%80>.
8. Оцінка інституційної спроможності та розвитку самоврядності галузевих асоціацій і громадських об'єднань в аграрному секторі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2017/09/2017_09_11_Report_NGOsAssessment_SROs.pdf.
9. Лужанська Т. Професійні громадські організації в аграрному секторі економіки України: проблеми розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/ZY2ACV>.
10. Батигіна О. М. Особливості правового регулювання саморегулювальних організацій оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні / О. М. Батигіна // Сучасні досягнення наук земельного, аграрного та екологічного права : круглий стіл, присвяч. пам'яті проф. Ю. О. Вовка, 24 трав. 2013 р. / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», Нац. акад. прав. наук України. – Х., 2013. – С. 75–77.
11. Ходаківська О. В. Теорія регулювання аграрної сфери: методи, форми, принципи / О. В. Ходаківська // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Випуск 9. – Ч.3. – С. 47-50.
12. Ходаківська О. В. Інститути «зеленої економіки» у забезпеченні сталого розвитку агросектора: теоретичний вимір / О. В. Ходаківська, О. Г. Шпикуляк, О. М. Супрун // Бізнес Інформ. – 2017. – №7. – С. 13–18.
13. Лупенко Ю. О. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : монографія / Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк та інші. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2016. – 430 с.
14. Ковальова О. В. Нормативно-правові рамки становлення інституту саморегулювання в аграрному секторі економіки України / О. В. Ковальова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – №1(25). – С.283-287.
15. Гончаренко О. М. Принципи саморегулювання господарської діяльності / О. М. Гончаренко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – 39 (1). – С. 81-84.
16. Мельник Л. Г. «Зелена економіка» (досвід ЄС і практика України у світлі III і IV промислових революцій). – Суми. – ВТД «Університетська книга». – 2018. – 463 с.
17. Шпикуляк О. Г. Засади формування інституційної безпеки аграрних підприємств в умовах трансформацій [Електронний ресурс] / О. Г. Шпикуляк, О. О. Прутська, О. М. Супрун // Modern Economics. – 2017. – №4. – С. 130-141. – Режим доступу: <https://goo.gl/VZBhCP>.
18. Шпикуляк О. Г. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій / О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2017. – № 2 – С. 5-16.
19. Storma S. (2015), Regulatory Governance of Organic Farming in the EU, UNIVERSITY OF TWENTE, Berlin, Germany.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013). The Order “On approval of the Strategy for the development of the agrarian sector of the economy for the period up to 2020”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80> (Accessed 01 July 2018).
2. Gura, O. A. and Gutsan, T. G. (2017). Green economy: the essence, factors and prospects of development in Ukraine. *Collection of scientific works of Kharkiv National Pedagogical University named after G. Skovoroda “Economics”*, vol. 17, pp. 42–52.
3. Chmyr, O. S. and Zakharkevich, N.P. (2013). “Green” economy: essence, goals and basic principles. *Economic Bulletin of Donbass*, vol. 3 (33), pp. 54–62.
4. Self-regulation of the agrarian sector (2018), available at: <https://goo.gl/vWfpcP> (Accessed 01 July 2018).
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2016). The Draft Law “On the basics of self-regulation in the agrarian sector of Ukraine's economy”, available at: <http://minagro.gov.ua/node/17634> (Accessed 01 July 2018).
6. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2015). The Concept of the State Target Program for the Development of the Agrarian Sector of the Economy for the period up to 2021, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1437-2015-%D1%80/para9#n9> (Accessed 01 July 2018).

7. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2015). The Concept of Reforming the Institute of Self-Regulation in Ukraine, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/308-2018-%D1%80> (Accessed 01 July 2018).
8. Assessment of institutional capacity and development of self-government of industry associations and public associations in the agrarian sector of Ukraine, available at: https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2017/09/2017_09_11_Report_NGOsAssessment_SROs.pdf (Accessed 01 July 2018).
9. Luzhanska, T. (2005). Professional non-governmental organizations in the agrarian sector of Ukraine's economy: problems of development. *Aktualni pytannia ahrarnoi polityky* [Online], available at: <https://goo.gl/ZY2ACV> (Accessed 01 July 2018).
10. Batygina, O. M. (2013). Features of legal regulation of self-regulating organizations of wholesale markets of agricultural products in Ukraine. *Modern achievements in the sciences of land, agrarian and ecological law: a round table devoted to. memory of prof. U. Vovk*, Kharkiv, Ukraine, pp. 75-77.
11. Khodakivska, O. V. (2014). The theory of regulation of the agrarian sphere: methods, forms, principles. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 9, pp. 47-50.
12. Khodakivska, O. V., Shpikulyak, O. G. and Suprun, O. M. (2017). Institutes of the "green economy" in ensuring the sustainable development of the agricultural sector: the theoretical dimension. *Biznes Inform*, vol. 7, pp. 13-18.
13. Lupenko, U. O., Malik, M. Y., Shpykuliak, O. G. and others (2016). *Rozvytok pidpryemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt* [Development of entrepreneurship and co-operation: the institutional aspect], ESC "IAE", Kyiv, Ukraine.
14. Kovaleva, O. V. (2014). Regulatory framework for the establishment of the self-regulation institute in the agrarian sector of the Ukrainian economy. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, vol. № 1(25), pp. 283-287.
15. Goncharenko, O. M. (2016). Principles of self-regulation of economic activity. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 39(1), pp. 81-84.
16. Melnik, L. G. (2018). «Zelena ekonomika» (dosvid YeS i praktyka Ukrainy u svitli III i IV promyslovykh revoliutsii) ["Green Economy" (EU experience and Ukraine's practice in the light of III and IV industrial revolutions)], VTD «Universytetska knyha», Sumy, Ukraine.
17. Shpykulyak, O. G., Prutska, O. O. and Suprun, O. M. (2017). Principles of formation of institutional security of agrarian enterprises in the conditions of transformation. *Modern Economics*, vol. 4, pp. 130-141.
18. Shpykulyak, O. G. (2017). Development of agrarian entrepreneurship in conditions of institutional transformations. *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 5-16.
19. Storma, S. (2015). Regulatory Governance of Organic Farming in the EU, *UNIVERSITY OF TWENTE*, Berlin, Germany.

